

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Max Alkestrand

Sverige – en militant demokrati?

En rättshistorisk och komparativ analys av styrkor och svagheter i den svenska demokratin

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Per Nilsén

Termin för examen: period 1 HT2018

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Allmänt	5
1.2 Uppsatsens syfte	5
1.3 Frågeställningar	5
1.4 Avgränsning	6
1.5 Perspektiv och metod	6
1.6 Material	7
1.7 Forskningsläget	7
1.7.1 Ämnet i massmedia	8
1.8 Uppsatsens disposition	8
2 VAD ÄR TOTALITARISM?	9
2.1 Övergången från demokrati till totalitär stat	10
3 DEN MILITANTA DEMOKRATIN	12
3.1 Kategorisering av demokratier	18
3.1.1 Pedahzurs kategorisering	18
3.1.2 Fox och Noltes kategorisering	19
3.1.3 Bournes kategorisering	20
4 DEN SVENSKA DEMOKRATIN	21
4.1 1930-talet: politiska uniformer och paramilitär kårverksamhet	21
4.1.1 Förbud mot politiska uniformer	21
4.1.2 Kårlagen	22
4.2 Andra världskriget	25
4.2.1 Lag om förbud mot vissa sammanslutningars verksamhet	25

4.2.2	Den tingstenska utredningen	27
4.2.3	Yttrandefrihet och propaganda	28
4.3	Läget efter andra världskriget	29
4.3.1	Hets mot folkgrupp	29
4.3.2	En ny tryckfrihetsförordning	30
4.4	En föråldrad grundlag	31
4.5	Författningsutredningen	32
4.5.1	Författningsutredningen: politiska partier och organisationer	33
4.5.2	Författningsutredningen: rättighetskatalogen	34
4.5.3	Författningsutredningen: förändring av grundlag	34
4.5.4	Författningsutredningen: särskilda bestämmelser för krig och andra utomordentliga förhållanden	35
4.5.5	En partiell grundlagsreform	36
4.6	Grundlagberedningen	36
4.6.1	Grundlagberedningen: Politiska partier och organisationer	36
4.6.2	Grundlagberedningen: rättighetskatalogen	37
4.6.3	Grundlagberedningen: förändring av grundlag	37
4.6.4	Grundlagberedningen: krig och krigsfara	38
4.7	1974 års regeringsform	38
4.8	Ytterligare reformer under 1980-1990-talet	39
4.9	Upphävandet av förbudet mot politiska uniformer	40
4.10	Förändringarna i regeringsformen 2010	42
4.10.1.1	Normprövningen	42
4.10.1.2	Rättighetskatalogen	42
4.10.1.3	Förändring av grundlag	42
4.10.1.4	Krig och krigsfara	42
4.11	Gällande rätt	43
5	TYSKLAND	45
6	ANALYS OCH SLUTSATSER	47
6.1	Är eller har Sverige varit en militant demokrati?	47
6.2	Går det att avskaffa demokratin eller de grundläggande rättigheterna?	49
6.3	Vilken slags demokrati är Sverige?	50
6.4	Vad finns det för likheter och skillnader jämfört med Tyskland?	50
BILAGA A		52
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING		53
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING		56

Summary

This essay covers questions regarding democracy and its vulnerabilities, as well as what can be done to protect it and how those actions interact with fundamental rights. Concepts such as totalitarianism and militant democracy are covered and are utilized to research what character the Swedish democracy has had in the past century. Other weaknesses regarding the Swedish democracy are also covered. In addition, a comparative study between Sweden and Germany is made. The methods used are legal historic, comparative and legal methods. The militant democracy is a democracy that is capable of self-defence. It uses party bans and other methods that makes it harder for subversive groups to gain power.

During the second world war, Sweden was a militant democracy. However, the new constitution from 1974 meant that the status of the fundamental rights became stronger which caused the country to move in the opposite direction. When comparing Sweden with Germany, the differences are apparent. Germany is significantly more militant and there are parts of the basic law which cannot legally be changed, whereas every part of the Swedish basic law can be changed legally.

Sammanfattning

Uppsatsen behandlar frågor gällande demokratin och dess inbyggda svagheter, vad som kan göras för att beskydda den och hur det samspelar med de grundläggande rättigheterna. Begrepp såsom totalitarism och militant demokrati går igenom och används för att undersöka vilken karaktär den svenska demokratin har haft under det gångna seklet. Andra svagheter i den svenska demokratin lyfts också fram. Dessutom görs en komparativ jämförelse mellan Sverige och Tyskland på detta område. Rättshistorisk, komparativ och rättsdogmatisk metod utnyttjas. Den militanta demokratin är en demokrati som kan försvara sig själv och använder sig av partiförbud och andra åtgärder som försvårar ett maktövertagande för subversiva grupper.

Under andra världskriget kan Sverige påstås ha varit en militant demokrati, men i och med att rättigheternas ställning har förstärkts genom den nya regeringsformen 1974 har dessa åtgärder begränsats och det har skett en förskjutning i motsatt håll. Vad gäller jämförelsen mellan Sverige och Tyskland så är Tyskland en mycket mer militant demokrati där vissa delar av grundlagen är orubblig, till skillnad från Sverige där det går att förändra vad som helst.

Förord

Jag vill tacka min handledare Per Nilsén för den hjälp jag har fått.

Förkortningar

BrB	Brottsbalken
EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna
GG	Grundgesetz
Prop.	Proposition
RF	Regeringsformen
SOU	Statens offentliga utredningar
StGB	Strafgesetzbuch
TF	Tryckfrihetsförordningen

1 Inledning

1.1 Allmänt

De flesta i vårt land anser nog att den liberala demokratin är det styrelseskick som ger dess invånare störst frihet och tillgång till välstånd, och att det är något positivt som är värt att försvara. Samtidigt har vi under det senaste seklet sett att demokratin kan vara skör, att den kan manipuleras eller till och med upplösas inifrån och övergå till att vara ett totalitärt styrelseskick som i allra högsta grad förtrycker dess medborgare.

Balansgången mellan att ge individen största möjliga inflytande och frihet och att samtidigt försvara demokratin är inte enkel, om det så är populism eller icke-demokratiska rörelser som utgör hotet. Det är med dessa saker i åtanke som jag skriver detta arbete.

Det finns ett begrepp som på engelska kallats för militant demokrati, en demokrati som är kapabel till självförsvar. Detta begrepp får en roll när det gäller analysen av den svenska demokratin och huruvida den är utrustad för att kunna försäkra sitt självbevarande.

1.2 Uppsatsens syfte

Om demokratin är värd att försvara, hur går detta till? Syftet med uppsatsen är att utreda vilka kännetecken för en militant demokrati som finns på plats i den svenska demokratin för att försäkra dess fortlevande, och hur det har utvecklats i modern tid.

1.3 Frågeställningar

Är eller har Sverige varit en militant demokrati?

Går det att avskaffa den svenska demokratin eller de grundläggande rättigheterna?

Vilken slags demokrati är Sverige?

Vad finns det för likheter och skillnader jämfört med Tyskland?

1.4 Avgränsning

Jag har valt att täcka hur de svenska reglerna sett ut under det senaste seklet, eftersom den moderna demokratin och hoten mot den är något som utvecklats under denna tid. Mitt fokus ligger på begreppet militant demokrati, huruvida Sverige är eller har varit en sådan demokrati och hur detta samspelar med de grundläggande rättigheterna. Dessutom behandlas hur lätt eller svårt det är att göra förändringar av grundlagarna eftersom det kan utgöra en svaghet.

Bekämpningen av terrorism är ett väldigt aktuellt ämne men jag har valt att inte täcka det. För den som vill läsa mer om terrorism finns det material att tillgå.¹

Anledningen till att jag valt att jämföra Sverige med just Tyskland är att landet under 1900-talet fått erfara flera totalitära styren och det lidande som de orsakat, vilket resulterat i att det har starka skyddsmekanismer för demokratin.

1.5 Perspektiv och metod

Uppsatsen innehåller tre olika perspektiv eftersom jag tänkt utreda hur rätten på området ser ut idag, vilka förändringar som har skett i modern tid och vilka skillnader och likheter det finns mellan Sverige och Tyskland på detta område. För att ta reda på vad som är gällande rätt används rättsdogmatisk metod, vilket innebär att de allmänt accepterade rättskällorna såsom lagar, domar, förarbeten och doktrin utnyttjas.²

När det gäller de förändringar som skett utnyttjas rättshistorisk metod, vilket innebär att ett juridiskt ämne observeras med en förändring i tid i åtanke och

---

¹ Se t.ex. Sajo, Andras (2006) "From Militant Democracy to the Preventive State" *Cardozo L. Rev* s. 2255–2294.

² Se Kleineman, Jan (2015), "Rättsdogmatisk metod", i: Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red): *Juridisk metodlära*, s. 21. Studentlitteratur.

att det som skett under denna tid sätts in i sitt sammanhang.³ Dessutom kan rättshistoria användas för att ta reda på ursprunget av en viss juridisk regel eller ett juridiskt koncept, istället för att ta en regel och dess existens eller legitimitet för givet. Användandet av andra metoder än den rent juridiska kan öka vår kunskap, och att analysera utan att kritisera är meningslöst.⁴

Slutligen används även komparativ metod, vilket innebär att samma regler eller regler med samma syfte jämförs och att både skillnader och likheter utpekas.⁵

1.6 Material

För att besvara min frågeställning använder jag mig av litteratur som behandlar både juridik och ämnen såsom vad som utgör en totalitär stat eller en militant demokrati. Dessutom används rättskällor såsom lagtext, förarbeten, domar och doktrin.

1.7 Forskningsläget

När det gäller Sverige och dess statskick så har åtskilliga läroböcker skrivits om ämnet, till exempel av Nergelius.⁶ Att analysera den tyska demokratin med militant demokrati i åtanke är något som gjorts i relativt hög utsträckning.⁷ Däremot verkar det inte ha skrivits mycket om den svenska demokratin med både ett historiskt perspektiv och med den militanta demokratin i åtanke.

---

³ Gräns, Minna (2015), ”Användningen av andra vetenskaper”, i: Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red): *Juridisk Metodlära*, s. 425. Studentlitteratur.

⁴ Se Dubber, Markus D., ”Legal History as Legal Scholarship: Doctrinalism, Interdisciplinarity, and Critical Analysis of Law”, i: Dubber, Markus D., Tomlins, Christopher (red): *The Oxford Handbook of Legal History* 2018, s. 113–115 Harvard University Press.

⁵ Varguina, Filippo (2015), ”Den komparativa metoden”, i: Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red): *Juridisk Metodlära*, s. 141; s. 152. Studentlitteratur.

⁶ Se Nergelius, Joakim (2018) 4 uppl. *Svensk statsrätt*. Studentlitteratur.

⁷ Se Low (2018); Bourne (2012).

1.7.1 Ämnet i massmedia

Gällande svagheter i den svenska demokratin har vissa aspekter nyligen utpekats i dagspress av Per T Ohlsson, som är skribent på Sydsvenskan.⁸

1.8 Uppsatsens disposition

I uppsatsen kommer jag att gå igenom viktiga begrepp såsom totalitarism och militant demokrati. Därefter behandlas den svenska rätten på området och hur den har utvecklats. Framställningen av svensk rätt sker först och främst i kronologisk ordning. Efter den svenska delen kommer jag att behandla den relevanta tyska rätten och en komparativ jämförelse mellan länderna utförs. Slutligen analyseras materialet och slutsatser dras.

---

⁸ Se Per T Ohlsson: ”Medan klockan klämtar”, Sydsvenskan, <https://www.sydsvenskan.se/2018-04-15/medan-klockan-klamtar>, besökt 2018-09-05.

2 Vad är totalitarism?

I en totalitär stat besitter ledaren en oinskränkt och odelad makt över landet. Ledaren är inte ansvarig inför en riksdag eller ett parlament, och kan inte avsättas av den. Det som begränsar ledarskapets makt i en modern liberal demokrati är grundlagen, konstitutionen, och att de som styr landet är bundna av den.⁹ Att ledaren inte är bunden av lagarna innebär att den är mycket handlingskraftigare än vad en regering i en demokrati är – och att det är upp till ledaren och ingen annan att bestämma vad denna makt ska användas till.

Stater där ledaren besitter en så gott som oinskränkt makt är ingen ny företeelse. Under de senaste tusentals åren har det förekommit i en hög grad att en kung, kejsare eller liknande haft en ofantlig makt. Trots detta utgjorde dessa välden inte totalitära sådana. Den totalitära staten är ett relativt nytt fenomen som gjorts möjligt med hjälp av människans teknologi. Enligt Carl J Friedrich och Zbigniew K. Brzezinski finns det sex punkter som kännetecknar en totalitär stat, när alla föreligger samtidigt.¹⁰

Den första är att det ska finnas en ideologi som ämnar omsluta hela samhället. Alla som lever i samhället ska ansluta sig till denna ideologi, eller åtminstone passivt uppleva till dess förväntningar. Något som är centralt för ideologin är att den har som mål att förverkliga en utopi, att vara en slags ändpunkt för mänsklig utveckling.

Den andra är den som beskrivits ovan, att det ska finnas en ledare med en så gott som oinskränkt makt. Dessutom ska det finnas ett parti som fullt står bakom denna ledare, där medlemmarna är fullständigt övertygade av ideologin och villiga att göra vad som helst för att förverkliga den.

Den tredje är att det finns ett system som terroriserar befolkningen, som är förverkligat genom till exempel en hemlig polis, där ledarskapets fiender

---

⁹ Se Brzezinski och Friedrich (1965) s. 3–5.

¹⁰ Se *ibid.* s.22–23.

och specifika grupper i samhället är måltavlorna för dess verksamhet. Detta kan genomföras antingen genom psykiskt eller fysiskt våld som tortyr och falska erkännanden.

Den fjärde är ett järngrepp om alla former av massmedia såsom radio, press och film.

Den femte punkten är att staten har ett våldsmonopol. Det är dock värt att notera att detta även är sant i den liberala demokratin.

Den sjätte och sista punkten är att staten styr ekonomin centralt, genom att ta kontroll över företag och föreningar.¹¹

Vidare argumenterar de att ideologin som ligger bakom det totalitära styret är beroende av demokratin, att den framställs av ledarna som om den vore den sanna eller perfekta formen av demokratin, och att den formas under demokratiska eller åtminstone konstitutionella förhållanden.¹²

Därmed finns det en inbyggd risk för att en demokratisk stat går över till att vara totalitär. Vad finns det då att säga om denna transformation?

2.1 Övergången från demokrati till totalitär stat

Utvecklingen kan beskrivas som en resa. Det börjar med att en ideologi formas. Ideologin skapar en rörelse och denna blir sedan ett politiskt parti.¹³ Enligt Arendt måste en totalitär rörelse under konstitutionella förhållanden vinna makten på samma sätt som andra politiska parti, genom att växa och locka följare till sin ideologi. Terror, som är ett viktigt redskap för den totalitära staten, är inte tillgängligt under sådana förutsättningar. Därmed är propaganda det kraftigaste verktyget som står till den totalitära rörelsens förfogande när det gäller att hantera kontakter med det som inte redan är totalitärt.¹⁴ Något som är utmärkande för den totalitära propagandan är att den gärna försöker se vetenskaplig ut, som om det inte rörde sig om en

---

¹¹ Se *ibid.* s.22–23.

¹² Se *ibid.* s.25.

¹³ Se *ibid.* s. 367–369.

¹⁴ Se Arendt (2018) s. 445–448.

ideologi utan om fakta. Dessutom görs ofta mer eller mindre hotfulla antydningar mot de som ännu inte anslutit sig till den totalitära rörelsen.¹⁵

När stater i Östeuropa transformerades till totalitära stater under Sovjetunionens paraply var ett viktigt steg att de totalitära partierna skaffade sig en plats i regeringen genom att samarbeta med andra, icke-totalitära partier.¹⁶

Det är när det politiska partiet får kontroll över det befintliga ledarskapet i staten och gör om det till en diktatur för att kunna förverkliga ideologin som transformationen påbörjas på riktigt.¹⁷ De centrala aspekterna i denna transformation är förverkligandet av punkterna tre till sju i den tidigare nämnda listan. En hemlig polis utvecklas, byråkratin växer, kontrollen över massmedia blir absolut och domstolar blir utsatta för kontroll.¹⁸ Dessutom övergår propagandan till att vara indoktrinering, och i detta skede upphör vetenskapligheten vilken ersätts av en så gott som religiös tro på ideologin.¹⁹

Det ter sig alltså vara viktigt att det finns någon slags åtgärd i en modern liberal demokrati för att förhindra att denna utveckling ska få fart, och att det finns ett skydd mot transformationen till en totalitär stat oavsett om den skulle befinna sig på stadiet ideologi, rörelse eller parti, med eller utan inflytande i landets dåvarande regering.

---

¹⁵Se *ibid.* s. 449–450.

¹⁶Se Brzezinski och Friedrich (1965) s. 370.

¹⁷Se *ibid.* s. 367–369.

¹⁸Se *ibid.* s. 373.

¹⁹Se Arendt (2018) s. 450; Brzezinski och Friedrich (1965) s. 26.

3 Den militanta demokratin

När det gäller att bekämpa avvecklandet av den liberala demokratin finns det ett begrepp för stater som beväpnat sig med ett antal redskap för detta syfte. Detta begrepp kallas militant demokrati. Begreppet har sitt ursprung med bakgrund av 1930-talets Tyskland då det nazistiska partiet NSDAP höll på att demontera resterna av Weimarrepubliken, som var det första försöket att bilda en liberal demokrati i landet. Det var först och främst Karl Loewenstein som stod bakom begreppet.²⁰ Han observerade att det inte bara var i Tyskland som fascismen var på uppgång, det fanns även rörelser i många andra europeiska länder.²¹ Loewenstein argumenterar att demokratins tolerans kunde användas för dess förgörelse, att antidemokratin helt lagligt kunde byggas med hjälp av ursäkter såsom rättstatlighet och grundläggande rättigheter. Om demokratin inte kan förneka någon full tillgång till yttrandefrihet, massmedia, föreningsfrihet eller riksdag så kan fascisterna utnyttja dessa medel för att vinna makten. Han ser en fundamentalistisk tolkning av demokratin som en trojansk häst.²²

Weimarrepublikens brist på handling mot de antidemokratiska rörelserna under 1920-talet pekas ut som den i särklass största orsaken till dess förfall. Fascismen måste bekämpas via både politiska medel och lagstiftning, ifall det enda medlet som är tillgängligt är det politiska så är det dömt att misslyckas.²³ Loewensteins tankar är helt fokuserade på fascismen. Han ser inte fascism som en ideologi, till skillnad från socialismen, utan snarare som en metod för att åstadkomma maktövertagande. Därför, anser han, är det möjligt att bekämpa den genom lagstiftning.

---

²⁰ Se Low (2018) s. 138.

²¹ Se Loewenstein (1937a) s. 418–420.

²² Se *ibid.* s. 423.

²³ Se *ibid.* s. 426–429.

Att lagstifta bort en idé skulle inte gå, men att utforma lagar så att de gör det svårare för en metod att fungera är möjligt. Under 1930-talet identifierades en rad svagheter i det demokratiska systemet och många stater var snabba med att anpassa sin lagstiftning efter dessa erfarenheter.²⁴

En observation som Loewenstein gör är att demokratierna ofta innehåller mer auktoritära drag när det rör en krigssituation. När en demokrati utsätts för rörelser som ämnade att förgöra den så är det berättigat att tillfälligt sätta grundläggande rättigheter ur spel, till exempel genom undantagstillstånd. Fascismen har förklarat krig mot demokratin och det är nödvändigt att sätta hårt mot hårt, även om det bryter mot de grundläggande rättigheterna.²⁵

Vilken slags lagstiftning är då nödvändig för att försvara demokratin?

Loewenstein pekar ut flera områden där europeiska länder anpassat sin lagstiftning på ett sätt som han anser är motiverat i en militant demokrati för att kunna försvara den mot den fascistiska metoden för maktövertaganden. Staten måste kunna hantera situationer såsom upplöpp, revolutioner, statskupper och andra försök till att med våld överta makten i landet. I allmänhet är det tillräckligt med den vanliga straffrätten eller en insättning av militären för att detta ska kunna förhindras. I de flesta länderna fanns även möjligheten till undantagstillstånd ifall en revolution skulle föreligga. Det förhindrade dock inte ett antal länder från att förstärka sin lagstiftning gällande brottet högförräderi.²⁶

Den i särklass viktigaste åtgärden är att förbjuda de subversiva rörelserna. Lagstiftning riktad mot specifika partier var sällsynta, och i de fall de användes var språket generellt i ett försök att upprätthålla de demokratiska tankarna såsom likhet inför lagen, även om detta endast var symboliskt. Sådana lagar riktades både mot kommunistiska och fascistiska rörelser.²⁷

---

²⁴ Se *ibid.* s. 429–432

²⁵ Se *ibid.* s. 432

²⁶ Se Loewenstein (1937b) s. 645

²⁷ Se *ibid.* s. 645–646.

Att i lagtexten definiera exakt vad som utgjorde en sådan rörelse var något som undveks, det räckte att de identifierades som rörelser där målet var att ta över makten på sätt som var otillåtna. Den rättsliga effekten av sådan lagstiftning var att det förbjudna partiet eller organisationen upplöstes och dess tillgångar konfiskerades. Att försöka återbilda ett parti som hade blivit förbjudet var brottsligt.²⁸

En annan nödvändig åtgärd är att förbjuda bildandet av paramilitära organisationer, alltså organisationer med stridsförmåga som bildats för att strida för sitt parti eller rörelse.

En aspekt av detta förbud är att förbjuda uniformer, klädesplagg, märken eller flaggor som burits med avsikt att skapa en militär gemenskap.

Loewenstein argumenterar att militärklädseln anspelar på känslor som är centrala för fascismens kamratskap. Det leder till att delar bildas för att kunna försvara rörelsen och dess ledare från oönskade avbrytningar vid deras möten men växer sedan, om de ges chansen, till något med faktisk stridsförmåga. Det är inte något som kan tillåtas i en demokrati då det urholkar både våldsmonopolet och den legitimitet som polisen, militären och i förlängningen styret av landet har. På grund av detta bör även militärövningar och utbildning av militärt slag vara begränsat till de som den riktiga militären utför och inte vara lagligt för privata rörelser.²⁹

Kontroll över vapen är också ett led i att förhindra bildandet av paramilitära organisationer. Allt från illegalt tillverkande till bärande av vapen borde vara hårt reglerat för att förhindra att allt för många vapen hamnar i händerna på samma rörelse.

Även reglerna som gäller riksdag och parlament ska anpassas för att bekämpa hot från fientliga rörelser. Till exempel ska medlemmar av parlamentet kunna vara ansvariga för brott som utgjorde subversiva handlingar trots immuniteten som deras position ger dem och politiker som

---

²⁸ Se *ibid.* s. 646–647.

²⁹ Se *ibid.* s. 648–649.

argumenterar för förändringar av statskicket på olovligt vis ska kunna avsättas.³⁰

Handlingar såsom uppvigling till brott mot vissa grupper i samhället och det som med moderna ord kallas för hets mot folkgrupp är också sådant som behöver bekämpas. Loewenstein erkänner dock att yttrandefriheten och tryckfriheten är den svåraste rättigheten att hantera, då den är så pass central för hur demokratin fungerar. Den fascistiska propagandan varierar i intensitet, att slå emot rena uppviglingar till våld och revolution är relativt enkelt. Mildare uttryck för förakt eller förlöjligande av det demokratiska statskicket eller olika grupper som levde därinom är svårare att hantera för demokratin. Att förtala politiska motståndare är en metod som utnyttjades i hög grad och även där behövs reglering. Loewenstein anser att de stater som senare blivit fascistiska, till exempel Weimarrepubliken, hade begått en grav synd när de tolkat yttrandefriheten på ett allt för fundamentalistiskt och stelt sätt.³¹

Ett resultat av att demokratin kämpar tillbaks genom att införa begränsningar i olika rättigheter är att de möts av kritik från de subversiva rörelserna för att gå emot sina egna ideal. Dessutom gillar dessa rörelser att upplyfta personer som straffats som ett resultat av deras bidrag till kampen till martyrer. Därför förbjöds hyllandet av sådana brottslingar i flera europeiska stater.³²

Ett annat problem är lojaliteten bland offentligt anställda.

Den som gör uttryck för anti-demokratiska tankar kan inte tillåtas fortsätta inneha en viktig position såsom domare. Därmed är det nödvändigt att åsiktsfriheten begränsas för dessa personer. Dessutom tilläts inte någon politisk aktivitet inom militären.³³

---

³⁰ Se *ibid.* s. 650–651.

³¹ Se *ibid.* s. 651–653.

³² Se *ibid.* s. 653–654.

³³ Se *ibid.* s. 654–655.

Som nämnts innan reflekterar Loewenstein över det faktum att de demokratiska staterna blir mer auktoritära när de är i ett nödläge. En åtgärd som är obekvämt lik de metoder som den totalitära staten gillar att utnyttja är bildandet av en politisk polis med syfte att utreda och bekämpa de oönskade politiska strömningarna. Att inte rapportera om antidemokratisk aktivitet var brottsligt i vissa länder. Att hantera propaganda från fascistiska stater är en annan utmaning för demokratin. Propagandan måste bekämpas, men ifall den bekämpas allt för tydligt kan det orsaka politiska kriser mellan länderna.³⁴

Trots att många av de åtgärder som nämnts rejält begränsar individers och gruppers friheter verkar Loewenstein inte bekymra sig över konsekvenserna. Det är möjligt att fascisterna har en poäng när de kritiserar den militanta demokratin för att gå emot sina egna principer. För att kunna bekämpa fascismen krävs det att de får smaka på sin egen metod. Även med sådan lagstiftning på plats varnar han demokratier för att bli allt för optimistiska gällande deras effektivitet, då det är farligt att tro att striden är vunnen.³⁵ Loewenstein må ha myntat begreppet, men diskussionen kring militant demokrati och de dilemma som demokratier ställs inför när det möter ett hot har fortsatt. Det finns både de som hyllar den militanta demokratin och de som kritiserar den. Ett problem med den militanta demokratin är att den kan rimma illa med de internationella regler och riktlinjer som finns, till exempel konventioner om mänskliga rättigheter. Dessutom finns det en brist på kontrollering över huruvida de åtgärder som använts varit lagliga eller ej. När demokratin försvarar sig finns risken att den utarmar det som den egentligen ska bevara. Det är tyvärr möjligt att dessa medel utnyttjas på ett oönskat sätt. Just yttrandefriheten och begränsningar av den har varit föremål för omfattande debatt, bör en demokratisk stat ägna sig åt censur för att kunna bekämpa de auktoritära rörelserna som så gärna ägnar sig åt hat och missaktning i minoriteters riktning, eller är priset för högt?³⁶

---

³⁴ Se *ibid.* s. 655–656.

³⁵ Se *ibid.* s. 656–657.

³⁶ Se Cavanaugh (2016) s. 625; Belavusau (2014) s. 28.

Problematiken kring militant demokrati och det faktum att det finns konventioner och mänskliga rättigheter som existerar samtidigt som de nationella reglerna har lyfts fram. Huruvida det internationellt sett är lagligt eller ej att genomföra den sortens lagstiftning som den militanta demokratin utnyttjar kan vara osäkert.³⁷

Ett exempel där det prövats om ett partiförbud varit tillåtet enligt EKMR är fallet *Refah Partisi (the Welfare Party) and others v. Turkey*. Fallet rörde ett parti som ville få igenom att muslimsk lag parallellt skulle existera i den turkiska rättsordningen, och den berörda rättigheten i EKMR var artikel 11 som behandlar föreningsfriheten och rätt att delta i fredliga sammankomster. Partiet lyckades 1997 att bli det största i landet, ingick i en koalition med ett annat parti och kom därmed till makten. 1998 upplöstes partiet av den turkiska författningsdomstolen eftersom partiets verksamhet stred mot reglerna i den turkiska grundlagen som säger att landet ska vara sekulärt och demokratiskt.³⁸

Vidare argumenterade författningsdomstolen att partiet hade som mål att avskaffa demokratin i och med att det ville införa Sharialagar. Enligt Europadomstolen är upplösningen av ett politiskt parti en drastisk åtgärd som bör reserveras för väldigt allvarliga fall. I det aktuella fallet var det uppenbart att planerna inte var kompatibla med ett demokratiskt samhälle, dels på grund av Sharialagarna i sig och dels på grund av att de skulle existera parallellt med andra lagar. Att partiet var på väg att göra dem till verklighet gjorde situationen ännu allvarligare. Ifall planerna hade genomförts hade även rättigheterna i konventionen äventyrats, då ett parallellt system hade inneburit en risk för individers rättigheter och gjort det svårt för den turkiska staten att garantera dem.

---

³⁷ Se Macklem (2006) s. 490.

³⁸ Se *Refah Partisi (the Welfare Party) and Others v. Turkey [GC] - 41340/98, 41342/98, 41343/98 et al.* 13 februari 2003 s. 1.

Dessutom hade medlemmar av partiet gjort tvivelaktiga uttalanden gällande användandet av våld för att vinna politisk makt och ledarna hade inte tagit tillräckligt med avstånd från dessa uttalanden. Enligt domstolen så föll åtgärden inom det som kan kallas proportionellt eftersom situationen hade varit så pass allvarlig.³⁹

Under den tid som gått sedan begreppet skapats verkar många aspekter av den militanta demokratin lyckats integrera sig i vår syn på vad som utgör en modern liberal demokrati. Det har skett en förändring, från att ha sett alla politiska uttryck som värda att försvara till att stater använder sig av de åtgärder som ses som nödvändiga för att bevara demokratin. Både staterna och de extrema rörelserna använder sig av de metoder som ger bäst resultat, i sann Loewensteinsanda.⁴⁰

3.1 Kategorisering av demokratier

Demokratier som följer i Loewensteins fotspår kallas alltså för militanta demokratier. Begreppet får dock kritik från flera håll, till exempel för att det är för diffust eller urvattnat, och olika lösningar för att klassificera stater har utvecklats. Ett exempel på sådana försök är att se det som en skala med en tolerant demokrati på ena sidan och en militant demokrati på den andra.⁴¹

3.1.1 Pedahzurs kategorisering

Pedahzur delar in demokratier i två läger, de är antingen immuniserade eller militanta. Den immuniserade demokratin utnyttjar medel såsom medborgerlig uppfostran, till exempel i form av värdegrundarbete i skola och utbildning, och försöker komma åt både orsaken till att extremismen uppstått och symptomen. Den är inte benägen att bryta mot konstitutionen för att bekämpa hotet och föredrar att inte begränsa individers frihet.

---

³⁹ Se *ibid.* s. 2–3.

⁴⁰ Se Cavanaugh (2016) s. 625–626.

⁴¹ Se Bourne s. 197.

Det militanta lägret fokuserar på att bekämpa symptomen genom att utnyttja åtgärder som är tvivelaktiga ut en konstitutionell och demokratisk synpunkt, till exempel genom att använda sig av en hemlig polis eller genom en växande lagstiftning riktad mot extremisterna.⁴²

3.1.2 Fox och Noltes kategorisering

En mer utvecklad modell för att dela in demokratier i olika kategorier när det gäller deras inställning till förbud av politiska partier har skapats av Fox och Nolte. Indelningen sker i två led, dels mellan militanta och toleranta och dels mellan substantiva och procedurella demokratier. För en visuell representation av kategoriseringen, se bilaga A figur 1.

I en substantiv demokrati går det inte att förändra vissa delar av konstitutionen, då den ses som alltför viktig för att kunna ändras. Exempel på dessa delar kan vara att landet ska förbli en demokrati eller att det ska vara sekulärt.

I en procedurell demokrati saknas begränsningar för vad parlamentet eller riksdagen kan genomföra och det finns inget som förhindrar att konstitutionen förändras.⁴³ Demokratier kan därmed vara toleranta och substantiva, militanta och substantiva, toleranta och procedurella eller militanta och procedurella. Det som kännetecknar en tolerant substantiv demokrati är att det i konstitutionen kan vara skrivet att det ska värnas om demokratin och att de politiska partierna ska respektera detta, men att den inte är benägen att till exempel förbjuda politiska partier.

En militant substantiv demokrati kan däremot tänka sig att förbjuda politiska partier. När det gäller en tolerant procedurell demokrati så finns det visserligen inga begränsningar för vad som kan förändras i konstitutionen, men det kan ses som ett brott mot konstitutionen att förbjuda ett politiskt parti. Åtgärder mot extrema politiska partier är därmed begränsade i en sådan stat.

---

⁴² Se Bourne s. 198.

⁴³ Se ibid. s. 199.

I en militant procedurell demokrati kan mer restriktiva åtgärder förekomma än i den toleranta.⁴⁴

Fox och Noltes modell har fått kritik för att ha använt länder som exempel där de trots indelningen i en kategori som inte är benägen att förbjuda politiska partier faktiskt har gjort det.⁴⁵ Att kategorisera länder är alltså lättare sagt än gjort.

3.1.3 Bournes kategorisering

Ett annat sätt att kategorisera demokratier på är att dela in dem baserat på varför de förbjuder politiska partier. Det finns länder som förbjuder partier baserat på deras antidemokratiska handlingar och det finns de som förbjuder dem på grund av deras antidemokratiska ideologier, åsikter eller handlingar. För en visuell representation av kategoriseringen, se bilaga A figur 2. Dessutom görs det skillnad mellan demokratier där möjligheten att förbjuda partier rent lagtekniskt finns men ändå inte används och demokratier där de tillgängliga medlen faktiskt utnyttjas.⁴⁶

---

⁴⁴ Se *ibid.* s. 199–200.

⁴⁵ Se *ibid.* s. 200–201.

⁴⁶ Se *ibid.* s. 208–213.

4 Den svenska demokratin

När det gäller Sverige behandlas relevant lagstiftning och praxis på ämnet under 1900-talet och framåt.

4.1 1930-talet: politiska uniformer och paramilitär kårverksamhet

Under tidigt 1930-tal observerades det att det förekom revolutionära strömningar både i Europa och i Sverige. Den revolutionära propagandan var omfattande, och det var viktigt att kunna fastställa den samhälleliga ordningen.⁴⁷

4.1.1 Förbud mot politiska uniformer

1933 infördes en lag som förbjöd politiska uniformer, då både kommunister och nationalsocialister använt sig av dessa för att manifesteras deras politiska åskådning. Bärandet av uniformerna uppretade rutinmässigt meningsmotståndare. Medlemmar av dessa partier bar uniformerna vid sina möten, vilket ofta resulterade i sammandrabbningar mellan de olika grupperingarna och att individer misshandlades som följd. Dessa incidenter resulterade i att partimedlemmar anhölls och att polisen var tvungen att skingra folkmassor.⁴⁸ Det noterades att andra länder i vår närhet såsom Schweiz och Danmark redan hade infört lagar som förbjöd denna användning av uniformer. I dessa länder var brottet belagt med böter.⁴⁹

I propositionen funderades det på uniformens bruk i landet. När det gäller statligt eller privat anställda, militärer eller de som tillhör ett visst yrke fyllde uniformen en legitim funktion. Likadant gällde för scoutkårer och frälsningsarmén. Däremot ansågs den politiska tillhörigheten vara annorlunda. De politiska partiernas bruk av uniformer vilade på ett hopp om

---

⁴⁷ Se prop. 1934:264 s. 11.

⁴⁸ Se prop. 1933:255 s. 3–4.

⁴⁹ Se ibid. s. 5–6.

att det skulle vara en framgångsrik form av propaganda, ett sätt att vinna följare. Erfarenheten att det ofta gav upphov till våldsamma motsättningar och stridigheter mellan politiskt oliktankande var ett argument mot denna användning. Ifall bärandet av politiska uniformer innebar en fara för säkerhet och ordning så fanns det ett samhällsintresse i att förbjuda det. Även om det var ett ingrepp i medborgarens frihet så var det enligt lagstiftaren inte ett sådant omfattande ingripande att det sågs som ett orimligt stort sådant.⁵⁰ Lagrådet hade endast lagtekniska synpunkter på förslaget och gjorde ingen invändning mot lagen i sak.⁵¹ Vad gäller lagen i sig gällde den både uniformsdelar och armbindlar som bars med syftet att manifesteras politisk meningsinriktning.⁵² När lagen blev verklighet hade den en temporär karaktär men förlängdes flera gånger. Den ersattes av en vanlig lag 1947.⁵³

4.1.2 Kårlagen

Då en privat väpnad kår hade bildats till stöd för Stockholms polismyndighet väcktes frågan om en sådan kårs legitimitet och huruvida den skulle kunna utnyttjas politiskt väcktes frågan om lagstiftning som hanterade fenomenet.⁵⁴ Vid denna tid fanns det en brist på regler gällande ämnet.

Det fanns ingen lagstadgad rätt för medborgare att sammansluta sig i organisationer eller föreningar, förutom ekonomiska sådana, varken i grundlag eller vanlig lag. Däremot sågs det som att vara i sakens natur att en sådan rättighet fanns, att det var en del av en urgammal frihet.⁵⁵

Vad gäller straffbara handlingar så behandlade strafflagen inte heller delaktighet i brottsliga sammanslutningar, men det fanns regler som

---

⁵⁰ Se *ibid.* s. 6–7.

⁵¹ Se *ibid.* s. 11–12.

⁵² Se *ibid.* s. 9.

⁵³ Se SOU 2000:88 s. 190.

⁵⁴ Se prop. 1934:264 s. 11–12.

⁵⁵ Se *ibid.* s. 5–6.

behandlade situationer såsom väpnade sammanslutningar och stämpling till högmålsbrott.

Dessutom var det straffbart att samla ihop en grupp utbildade militärer i syfte att begå brott eller äventyra allmän säkerhet, och tillgång till vapen och sprängmedel var även den hårt reglerad.⁵⁶

I både Danmark och Finland fanns det lagar som förbjöd väpnad kårverksamhet. I Danmark var det sammanslutningar som hade som syfte att utöva olovligt inflytande på politiska eller offentliga angelägenheter med hjälp av vapen som var förbjudna. Straffet för att delta i en sådan sammanslutning var fängelse i upp till ett år. I Finland var det föreningar som hade som syfte att påverka politiska angelägenheter, som var organiserade på ett militaristiskt vis i former av trupper eller med avseende att utrustas med vapen som var förbjudna. Straffet var böter eller fängelse i upp till ett år.⁵⁷

När frågan behandlades i riksdagen uppkom motiveringar till en sådan lag i Sverige. Det gjordes gällande att ifall samhället tolererade sådana sammanslutningar kunde det gå illa, som man sett i vissa andra länder. I ett demokratiskt samhälle var det viktigt att samhället hade full kontroll över ordningsmakten för att kunna garantera de olika rättigheterna som är så centrala i en demokrati. Ifall väpnade kårer tilläts skulle makten över samhället lätt kunna hamna i händerna på sådana grupper. Att det fanns en beväpnad grupp skulle dessutom kunna leda till att konkurrerande väpnade grupper uppkom och de resulterande stridigheterna mellan dessa hade varit förödande för samhället. Sådana sammandrabbningar hade redan skett, om än sällan och i en mild grad när det gällde utövningen av våld och beväpningen. Samtidigt anfördes det att en sådan lag borde inskränka individens frihet i en så liten grad som möjligt, och inte utgöra ett byråkratiskt snår.⁵⁸

---

⁵⁶ Se *ibid.* s. 7–8.

⁵⁷ Se *ibid.* s. 8–9.

⁵⁸ Se *ibid.* s. 12–14.

När det gällde de sakkunniga instämde de med vad som anförts i riksdagen. I ett rättssamhälle var det inte bara statsmaktens plikt utan även dess rätt att upprätthålla ordningen. Privata organisationer med syfte att med hjälp av vapen störa statsmaktens funktioner kunde inte tolereras, varken sådana som bildats för att störta den rådande ordningen eller de som bildats för att utföra polisiära uppgifter. Ifall staten skulle brista i sina ordningsuppgifter tillfaller det staten att lösa dem, inte privata rörelser. En privat organisation hade inte bara haft bristande utbildning, den hade även kunnat bli frestad att utnyttja oroliga tider för politisk vinning och utgöra ett hinder för den legitima ordningsmakten. Sådana organisationer skulle utgöra ”en stat i staten”, vilket inte kunde tolereras.⁵⁹ Dessutom ansågs dåvarande vapenlagstiftning vara bristande när det gällde förhindrandet av beväpnade grupper, och ett antal skärpningar i vapenkungörelsen föreslogs.⁶⁰ Även lagrådet ansåg att en sådan lag var högst motiverad, men de poängterade att det inte bara var en sådan lag som behövdes utan även att ordningsmakten i allmänhet var stark och kunde uppfylla sin roll i samhället.⁶¹

När det gäller vilka grupper som kunde tänkas använda sig av sådana medel rörde det sig om grupper som beskrevs som ”ytterlighetspartier”. Exempel såsom röda garden, röd front och nationalsocialister som nationella ungdomsförbundet nämndes i förarbetet. Dessutom hade dessa grupper ett förakt för den legitima ordningsmakten i landet. Med diktaturtankarna kom även acceptansen av våldet som metod för att vinna makten.⁶²

Gällande förbudets utformning ansåg de sakkunniga att förbudet borde gälla beväpnade sammanslutningar som avsåg utöva offentliga myndigheters funktioner, hindra offentliga myndigheters utövning, störa ordningen eller beröva andra medborgare friheten. Även en organisation som var ämnad att

---

⁵⁹ Se *ibid.* s. 15–16.

⁶⁰ Se *ibid.* s. 16–18.

⁶¹ Se *ibid.* s. 58–59.

⁶² Se *ibid.* s. 19–21.

fungera som skyddskår för ett politiskt parti skulle vara förbjudet.⁶³ Både att bilda och att tillhöra en sådan sammanslutning skulle vara olagligt, och gällande beväpningen var det inte endast skjutvapen som skulle räknas utan även andra föremål med syfte att skada människor.⁶⁴

Straffet för att bryta mot lagen föreslogs vara fängelse, dagsböter eller i försvårande fall straffarbete i upp till ett år. Gällande tjänstemän skulle det ses som en försvårande omständighet att någon med en sådan befattning gjorde sig skyldig till brottet, och ifall tjänstemannen dömdes så skulle det resultera i att denne blev av med sin position antingen temporärt eller permanent.⁶⁵ Lagen antogs av riksdagen och blev verklighet 1934.⁶⁶

4.2 Andra världskriget

Under andra världskriget uppkom det en rad förändringar eller förslag i det svenska rättssystemet som är relevanta för ämnet.

4.2.1 Lag om förbud mot vissa sammanslutningars verksamhet

Under 1930-talet hade det som tidigare nämnts tillkommit lagstiftning vars syfte var att stävja ytterligheternas aktivitet i och med förbudet mot politiska uniformer och kårlagen. Dessa följdes av en statlig utredning från 1935 där ytterligare möjliga åtgärder mot statsfientlig verksamhet behandlades. Ett ämne på dagordningen var möjligheten att förbjuda vissa sammanslutningars verksamhet. Det sågs som ett radikalt ingripande, men det var ändå något som borde utredas. Den verksamhet som för föremål för utredningen var den som utövades av de partier som kämpade för införandet av en diktatur.⁶⁷ I utredningen behandlades argument både för och emot en sådan lag. Det sågs som naturligt att ingrepp borde göras mot organisationer

---

⁶³ Se *ibid.* s. 55.

⁶⁴ Se *ibid.* s. 26–27.

⁶⁵ Se *ibid.* s. 55.

⁶⁶ Se Romberg (1934) s. 599.

⁶⁷ Se SOU 1935:8 s. 253.

som otvivelaktigt och systematiskt undergräver demokratin med mål att avskaffa den genom våldsanvändning. Samtidigt fördes argumentet att ifall en organisation som representerar en missnöjd del av befolkningen skulle förbjudas på detta sätt så skulle det leda till att missnöjet i denna grupp exploderade och ge den handlingskraft. Dessutom skulle ingrepp mot dessa grupper även kunna skapa konflikt med andra rörelser då det hade utgjort en begränsning av medborgares rättigheter. En följd av sådana ingrepp skulle vara att gruppen blir föremål för sympati och medkänsla från andra delar av samhället.⁶⁸

Även om dessa argument mot ett partiförbud hade betydelse ansåg utredningen att de inte kunde utesluta möjligheten av ett förbud. Allvarligheten i hotet som dessa grupper utgjorde motiverade möjligheten att utföra mer radikala åtgärder. Däremot var det viktigt att en sådan åtgärd användes likvärdigt, oavsett vilken ytterlighet som låg bakom den oönskade verksamheten. Utredningens slutsats var att det borde finnas en möjlighet att upplösa en sammanslutning under vissa förutsättningar. De tidigare åtgärderna, alltså kårlagen och uniformsförbudet, var ej tillräckliga.⁶⁹

1940, när andra världskriget hade påbörjats, inkom det en proposition gällande ett förbud mot vissa sammanslutningars verksamhet. Propositionen byggde vidare på utredningens slutsatser och föreslog att sammanslutningar som åsyftade att med hjälp av våld eller främmande makt omstörta eller förändra landets statskick skulle kunna upplösas eller tillfälligt förbjudas. Den som trots ett förbud av verksamheten gjorde försök att fortsätta eller återskapa sammanslutningen skulle dömas till dagsböter eller upp till två års fängelse eller straffarbete, beroende på brottets grad.⁷⁰

---

⁶⁸ Se *ibid.* s. 268–269.

⁶⁹ Se SOU 1935:8 s. 270; prop. 1940:260 s. 12.

⁷⁰ Se prop. 1940:260 s. 2–3.

Frågan om en sådan lagstiftning hade varit omstridd. En oro över förslaget var att det skulle göra så att statsfientlig verksamhet i högre grad skulle utövas i hemlighet, vilket skulle försvåra övervakningen av den. Att propositionen tillkom efter krigets början kan dock ha påverkat dess mottagande i riksdagen, då det rådde allvarliga tider. Under 1940 hade det förekommit flera motioner om antagandet av en sådan lag, och det förekom en allmän oro för säkerhetsläget.⁷¹ Lagrådet hade inga åsikter om förslaget, och det blev till verklighet i maj 1940. Från högerhåll övervägdes det en upplösning av det kommunistiska partiet SKP (Sveriges Kommunistiska Parti). Folkpartiet och Socialdemokraterna ville att lagen i så fall skulle användas även mot nazisterna. Det blev dock inget av dessa förslag. Lagen kom aldrig att tillämpas och upphörde att gälla 1945.⁷²

4.2.2 Den tingstenska utredningen

Under 1900-talets första hälft förekom det en rad förslag om förändringar av grundlagen. Ett av dessa var den Tingstenska utredningen från 1941. Utredningen föreslog ett förstärkt rättighetsskydd. Till skillnad från länder som USA som hade en omfattande rättighetskatalog så var den svenska motsvarigheten vek och mager. 16§ i 1809 års Regeringsform stadgade att kungen skulle regera enligt rätt och sanning och under lagarna. Trots att samma paragraf kan sägas ha räknat upp ett antal rättigheter hade dessa ingen reell verkan, det gjorde inte så att kungen var bunden att respektera dem och kunde inte användas för att förhindra tillämpningen av en lag som stred mot den. Dessutom var en del rättigheter inte alls grundlagsstadgade, såsom föreningsfriheten. Flera rättigheter skyddades av lapptäcken av vanliga lagar. Den Tingstenska utredningen föreslog att paragrafen utvidgades på så sätt att den inkluderade en rad rättigheter. Dessa var religionsfrihet, yttrandefrihet, tryckfrihet, församlingsfrihet och föreningsfrihet. Dessutom skulle svenska medborgares personliga frihet och rätt till egendom beskyddas.⁷³

---

⁷¹ Se prop. 1940:260 s. 15–17.

⁷² Se SOU 2017:67 s. 28; Funcke (1996) s. 189–190

⁷³ Se SOU 1941:20 s. 6–10; s. 14–15.

En anledning till att det rättsliga skyddet för sådana rättigheter var svagt i Sverige var att det inte hade funnits ett reellt hot mot dem. De sågs som uppenbara. Läget hade dock förändrats av kriget och erfarenheten av länder där rättigheterna och rättsstaten hade demonterats. På grund av dessa omständigheter ansågs det vara viktigt att ett starkare skydd för rättigheterna uppkom.⁷⁴

Samtidigt var elasticiteten av den svenska grundlagen något som värderades högt. Därför var det nödvändigt att rättigheterna inte allt för starkt skulle begränsa statens möjlighet att agera. Att kunna utföra vissa begränsningar av rättigheterna i situationer där det bedömdes vara nödvändigt var angeläget. Detaljerna gällande dessa begränsningar skulle också regleras via grundlag.⁷⁵

Domstolarnas lagprövningsrätt behandlades kortfattat i utredningen. När den genomfördes så var rättsläget gällande detta ämne inte klarlagt varken via lagstiftning eller praxis, och utredningen ansåg att en eventuell lagprövningsrätt endast skulle utnyttjas i begränsad mån gällande rättigheterna i grundlagen.⁷⁶

Den Tingstenska utredningen kom inte att leda till någon förändring av grundlagen, men är en insyn i vilka resonemang som fördes kring grundlagen och den svenska rättighetskatalogen under andra världskriget.

4.2.3 Yttrandefrihet och propaganda

Under andra världskriget genomfördes det åtskilliga inskränkningar i den svenska tryck- och yttrandefriheten. En pressnämnd dit publiceringar kunde anmälas bildades och Statens informationsstyrelse (SIS) inrättades, vars uppgift var att övervaka och förebygga att information som med hänsyn till

---

⁷⁴ Se *ibid.* s. 7–8; s. 14.

⁷⁵ Se *ibid.* s. 15.

⁷⁶ Se *ibid.* s. 16–17.

säkerhetsläget eller det politiska läget inte borde förekomma nådde allmänheten. Det gällde både svenska och utländska tryck. Under SIS låg även samordningsbyrån, som höll koll på ytterlighetspressen. En annan åtgärd var transportförbudet, som gav möjligheten att förbjuda transporten av periodisk tidskrift som riskerade att skada rikets förhållande till främmande makt. Dessutom fanns det en möjlighet att stoppa film som hade en sådan risk. Andra åtgärder inkluderade konfiskering av tryckt skrift utan rättegång, inrättandet av en censurlag och en politisk polis som kom att agera som en censurmyndighet.⁷⁷

En återkommande tendens under det andra världskriget var att den svenska staten försökte tona ned den svenska pressens inställning mot Tyskland, då den ville behålla sin neutralitet. Även tysk propaganda motverkades, men en majoritet av åtgärderna var riktade mot den egna pressen. Under kriget hade Sverige varit föremål för omfattande propaganda från tyskt håll. Vissa svenskar svarade positivt på den, medan andra protesterade. Ju längre kriget pågick, desto mer negativt inställda blev svenskarna till den tyska propagandan. Mot slutet av kriget, när det var uppenbart att Tyskland skulle förlora, upphörde motverkandet av antinazistiskt material från den svenska statens sida.⁷⁸

4.3 Läget efter andra världskriget

När andra världskriget var över skedde det en rad förändringar i svensk rätt som kan sägas vara reaktioner på det som skett.

4.3.1 Hets mot folkgrupp

Efter andra världskrigets förföljelse av judar fanns det anledning att utreda behovet av lagstiftning som skyddade sådana grupper i samhället. Redan 1942 och 1943 hade det förekommit motioner i riksdagen som föreslog ett skydd. I Sverige hade det förekommit grov antisemitism i verbal form samt

---

⁷⁷ Se Funcke (2006) s. 101–103; s. 168; s. 179.

⁷⁸ Se Funcke (2006) s. 42–43, 175; SOU 1946:86 s. 9–12.

förbud för judar eller halvjudar att få inträda i vissa butiker. Skyddet föreslogs införlivas i svensk rätt genom en ändring av den dåvarande strafflagen. Offentliga uttalanden som syftade till att hota, smäda eller förtala vissa grupper i samhället skulle kriminaliseras. Smädande åsyftade sanna påståenden och förtal åsyftade lögnar. Sådana uttalanden beskrevs i förarbetet som ”samhällsfarlig propaganda”. Det var viktigt att lagstiftningen utformades på ett generellt vis och inte gav privilegier till en enda grupp. De grupper som kunde inkluderas var de som delade ursprung eller trosbekännelse. Några exempel på grupper utöver judarna var ”zigenare, lappar, utlänningar”.⁷⁹

Inställningen till en dylik lagstiftning var sval från många av remissinstanserna. Behovet av lagstiftningen sågs inte vara allt för stort då det var svårt att säga vilken skada judarna hade tagit av den antisemitism som hade förekommit i landet. Det förväntades inte några allvarliga motsättningar på grund av sådana uttalanden, och utan hänsyn till att lagen formulerats på ett generellt sätt sågs förslaget som privilegierande för svenska judar.⁸⁰ Trots denna kritik genomfördes förändringen och hets mot folkgrupp blev därmed kriminaliserat 1948.

4.3.2 En ny tryckfrihetsförordning

Tryckfriheten är en fundamental del av det demokratiska styrelseskicket. Möjligheten att kunna granska de allmänna organen, möjligheten till ett fritt meningsutbyte och möjligheten att rapportera om sakförhållanden är alla viktiga byggstenar. 1950 infördes det en ny tryckfrihetsförordning i landet. Den gamla tryckfrihetsförordningen ansågs vid denna tid vara formellt förlegad. Dessutom föranledde erfarenheterna gällande tryckfriheten i Sverige under andra världskriget förändringar i lagstiftningen. Brukandet av förhandsgranskningar och förbud mot införande av tryckta skrifter innebar som tidigare nämnts stora begränsningar av tryckfriheten. Att kunna kontrollera tryckta skrifter under krigstid sågs som viktigt, men det var

---

⁷⁹ Se prop. 1948:80 s. 194–198.

⁸⁰ Se ibid. s. 196–200.

önskvärt att denna kontroll uppnåddes genom minsta möjliga intrång i tryckfriheten. En fråga som lyftes fram i förarbetet var huruvida det borde finnas en möjlighet att snabbt kunna förändra grundlagen under krigstid och införa tidsbegränsade förändringar, men det lades inte fram några förslag gällande denna möjlighet då den i så fall hade gällt alla grundlagar och inte endast tryckfriheten.⁸¹ Lagen fastslog rätten för varje svensk medborgare att i tryckt skrift yttra sina tankar och åsikter, att offentliggöra allmänna handlingar och att meddela uppgifter i alla ämnen. Förhandsgranskning av tryckta skrifter sågs som ett godtyckligt och ineffektivt sätt att bekämpa tryckfrihetsbrott, och därför behölls det förbud mot censur som hade gällt i den gamla tryckfrihetsförordningen när det inte varit krigstid. Istället uppdaterades listan över tryckfrihetsbrott. I sjunde kapitlets fjärde paragraf behandlades de fall som är en del av demokratins skydd mot subversiva rörelser. Framställningar av tryckt skrift som enligt lag ansågs utgöra, bland annat, högförräderi, krigsförräderi eller uppror, kränkande av främmande makt, uppvigling eller samhällsfarlig ryktesspridning var att se som otillåtna yttranden.⁸²

4.4 En föråldrad grundlag

Vid mitten av 1900-talet hade 1809 års regeringsform blivit väldigt föråldrad. Enligt 1809 års regeringsform bestod riksdagen av två kammare, och maktindelningen byggde på en fördelning av makt mellan kungen, riksdagen och rådet (i moderna ord: regeringen). Rent formellt var det kungen som skulle styra landet. Några andra aspekter som ingick i 1809 års regeringsform var att det fanns ett permanent konstitutionsutskott, en justitieombudsman och vissa rättigheter såsom yttrandefrihet och rätten att utöva sin religion.⁸³

---

⁸¹ Se SOU 1947:60 s. 34–46.

⁸² Se *ibid.* s. 2; s. 14; s. 48.

⁸³ Se Riksarkivet: Regeringsformen, <https://riksarkivet.se/regeringsformen>, besökt 2018-12-13 och Eka (2012) m.fl. s. 1–2.

Vid mitten av 1900-talet var dock stora delar av regeringsformen ersatt eller kompletterad av en konstitutionell sedvanerätt som hade utvecklats under det gångna seklet. Till exempel så hade maktdelningen mellan kung och riksdag utvecklats till ett parlamentariskt styrelseskick trots att den skrivna lagen inte innehöll grunder för ett sådant. Även om den skrivna lagen hade behållits i sitt ursprungliga skick så hade utvecklingen av sedvanerätten inneburit att vissa skrivna regler förlorat sin reella innebörd. På grund av den stora skillnaden mellan den skrivna lagen och hur det i praktiken såg ut så var det hög tid att modernisera regeringsformen.⁸⁴

4.5 Författningsutredningen

Det första steget mot en ny regeringsform var genom författningsutredningen, som tillsattes 1954. Uppdraget var att utreda möjligheten av en komplett reform av regeringsformen, då mindre förändringar hade kunnat resultera i ett lapptäcke av lagar snarare än en enhetlig lagstiftning som fungerade väl. En reflektion som gjordes i motiven till författningsutredningen var att då Sverige inte hade deltagit i andra världskriget så hade demokratin inte prövats på samma sätt som i de länder där dess existens hade utsetts för hot. Därför hade diskussionen om demokratin principiella frågeställningar inte förekommit i samma utsträckning som i vissa andra europeiska länder. Trots detta hade det efter det andra världskriget uppstått en allmän debatt som gjorde så att det fanns det ett behov av att uppdatera de demokratiska institutionerna. Dessutom hade samhället i hög grad förändrats sedan demokratins genombrott, och sociala rättigheter hade blivit något som förväntades av den svenska staten. Å ena sidan behövde demokratin vara tillräckligt handlingskraftig för att kunna uppfylla sådana förväntningar, men å andra sidan så var det viktigt att demokratiska principer såsom jämlikhet och rättfärdighet beaktades, att det faktiskt rörde sig om folkstyre.⁸⁵

---

⁸⁴ Se Eka m.fl. (2012) s. 2.

⁸⁵ Se Eka m.fl. (2012) s. 2; SOU 1963:17 s. 7–8.

4.5.1 Författningsutredningen: politiska partier och organisationer

Författningsutredningen lyfte fram politiska partier som en grundläggande del av den moderna demokratin. I en diktatur var den politiska oppositionen starkt kontrollerad, det fanns ingen frihet att agera politiskt någonstans i samhället och grundlagen betydde mindre än reglerna som styrde det diktatoriska partiet. Tvärtom var det i en demokrati, den politiska aktiviteten var så fri som möjligt och staten skulle inte lägga sig i gällande åsiktsbildningen. De regler som var acceptabla var sådana som hanterade registrering av partier och hur de väljs. Lagstiftningen i dåvarande Västtyskland och Italien gavs viss uppmärksamhet. I Västtyskland var rätten att bilda politiska partier fri, men det fanns ett krav på att partierna skulle vara demokratiska. Dessutom så var partier som hade som mål att inskränka eller avskaffa demokratin inte kompatibla med grundlagen.

I Italien var det fascistiska partiet uttryckligen förbjudet. Enligt författningsutredningen kunde både de som värderade självförsvaret och de som ansåg att ingen inskränkning av åsiktsfriheten var motiverad finna argument för sin sak. Som tidigare nämnts så hade det i Sverige under 1930-talet stiftats lagar mot användandet av politiska uniformer och paramilitära organisationer såsom politiska skyddskårer. Gällande just förbud av politiska slag hade det 1940 förekommit viss diskussion i riksdagen då en vilja att bekämpa kommunister som satt i riksdagen funnits, men det avvisades starkt.⁸⁶

Som tidigare behandlats så hade det under andra världskriget, när Sverige hade en samlingsregering, funnits en möjlighet att förbjuda vissa sammanslutningar. Denna möjlighet kom aldrig att användas, då det inte funnits någon enighet om vilket parti som skulle förbjudas.⁸⁷

---

⁸⁶ Se SOU 1963:17 s. 44–46.

⁸⁷ Se SOU 2017:67 s. 28.

Författningsutredningens slutsats på denna punkt var att ett partiförbud sågs vara olämpligt i Sverige, både på grund av praktiska och principiella anledningar. Inte heller ett krav på att politiska partier skulle vara demokratiska sågs som lämpligt. Åtgärderna mot politiska uniformer och väpnade skyddskårer sågs vara tillräckliga.⁸⁸

4.5.2 Författningsutredningen: rättighetskatalogen

Som tidigare uppmärksammats i den Tingstenska utredningen så saknades det en riktig rättighetsförklaring i svensk rätt. I 16§ i den gamla regeringsformen saknades det många rättigheter och gällande de som täcktes var innebörden omtvistad. Enligt författningsutredningen var det hög tid att införa ett kapitel som utgjorde en solid rättighetsförklaring, och utformningen av detta kapitel byggde i hög grad på det förslag som den Tingstenska utredningen hade skapat.⁸⁹

Kapitlet inkluderade bland annat rättigheter såsom opinionsfriheten, äganderätten och personlig frihet. Med opinionsfrihet menades åsiktsfrihet, yttrandefrihet, religionsfrihet, församlingsfrihet och föreningsfrihet. Att dessa rättigheter skulle tas in i grundlagen gjorde inte så att de inte skulle kunna begränsas, när det gällde alla dessa friheter ansågs det finnas befogade begränsningar av dem. Att rättigheten var grundlagsstadgad garanterade endast att den inte skulle begränsas i en så vid grad att den inte längre skulle kunna anses råda, vilket ansågs vara en svår avvägning.⁹⁰

4.5.3 Författningsutredningen: förändring av grundlag

Ett annat viktigt ämne som hanterades av författningsutredningen var de regler som gäller hur grundlagen förändras. Enligt 1809 års RF krävdes det

---

⁸⁸ Se SOU 1963:17 s. 44–46.

⁸⁹ Se *ibid.* s. 167.

⁹⁰ Se *ibid.* s. 168–180.

två beslut med enkel majoritet med ett riksdagsval emellan för att en grundlagsändring skulle kunna ske. Detta förfarande hade fått kritik från båda håll, det fanns de som argumenterade att grundlagen var för lätt att förändra medan andra ansåg att det var för svårt. Författningsutredningen ansåg att det inte fanns anledning att förändra detta förfarande i grunden. Kravet på ett riksdagsval mellan besluten försäkrade att folkopinionen i frågan fick tid att stabiliseras. En nyhet i författningsutredningens förslag var att ett vilande beslut om grundlagsändring kunde hänskjutas till en folkomröstning ifall två tredjedelar av riksdagen krävde det.

Folkomröstningen skulle dock endast vara en mekanism för att förhindra en förändring, inte garantera den. Ifall den vinnande sidan skulle vara nekande skulle förslaget förfalla, och ifall den var jakande skulle förslaget fortsätta i vanlig ordning med ett andra riksdagsbeslut som krav för dess genomförande. Som tidigare nämnts fanns åsikten att det borde vara lättare att förändra grundlagen när kristider gällde. Det faktum att det var relativt svårt att förändra grundlagen sågs dock av utredningen som en garanti för att det inte fattades förhastade beslut, eller beslut som gjorts under inflytande av våld, när sådana tider rådde. Istället föreslogs ett kapitel som innehöll särskilda regler för när krig eller andra utomordentliga förhållanden gällde.⁹¹

4.5.4 Författningsutredningen: särskilda bestämmelser för krig och andra utomordentliga förhållanden

I den gamla regeringsformen hade det inte funnits särskilt omfattande reglering av den situation att riket hamnade i krig. Istället hade det hänvisats till den konstitutionella nödrätten för att motivera att regeringen skulle kunna genomföra de åtgärder som ansågs nödvändiga. Ett mål i utredningens förslag var att tillåta riksdagen att så långt som möjligt fungera även under utomordentliga förhållanden. Kapitlet innehöll möjligheten att stifta ramlagar som gav regeringen extra befogenheter under krigstid. Tanken var att de skulle ses som bemyndiganden från riksdagen till

---

⁹¹ Se *ibid.* s. 343–349.

regeringen, med noggranna begränsningar för när lagen var tillämplig. Dessutom skulle de endast få tillämpas med riksdagens samtycke. Under krigstid skulle möjligheten att ställa in riksdagsval finnas, men när denna tid var över skulle val ske så fort som möjligt. Regeringen skulle få ökade befogenheter under krigstid, ifall riksdagen eller dess krigsdelegation inte kunde sammanträda. I en sådan situation var regeringen tvungen att utföra riksdagens uppgifter, men den var inte tillåten att stifta grundlag.⁹²

4.5.5 En partiell grundlagsreform

Vissa delar av författningsutredningens förslag blev till verklighet genom en partiell grundlagsreform 1964. Av de tidigare nämnda förslagen var det bestämmelser gällande riksdagens befogenheter under krig som infördes.⁹³

4.6 Grundlagberedningen

Efter författningsutredningen utfördes det en ytterligare utredning inför 1974 års regeringsform, grundlagberedningen. Enligt en överenskommelse mellan de fyra största politiska partierna skulle folksuveränitetens princip och parlamentarismen vara en del av grundlagen. Dessutom skulle riksdagen numera bestå av en kammare istället för två. Dessa aspekter genomfördes 1970 genom en ändring i 1809 års regeringsform.⁹⁴ 1972 kom grundlagberedningen med sitt slutbetänkande.

4.6.1 Grundlagberedningen: Politiska partier och organisationer

Gällande politiska partier och organisationer instämde grundlagberedningen med vad som tidigare hade gjorts gällande i författningsutredningen. Varken förbud mot antidemokratiska partier eller krav på att politiska partier skulle vara uttryckligen demokratiska ansågs vara motiverade.⁹⁵

---

⁹² Se *ibid* s. 473–482.

⁹³ Se prop. 1964:140 s. 2; Eka m.fl. (2012) s. 2–3.

⁹⁴ Se Eka m.fl. (2012) s. 3.

⁹⁵ Se SOU 1972:15 s. 76–77

4.6.2 Grundlagberedningen: rättighetskatalogen

Enligt grundlagberedningen skulle det finnas klara beskrivningar av de politiska och personliga fri- och rättigheterna i den nya grundlagen. Samtidigt skulle dessa rättigheter kunna begränsas genom vanlig lag. Det förekom några meningsskiljaktigheter gällande denna fråga, då vissa ledamöter hade önskat att rättigheterna inte skulle kunna begränsas av vanliga lagar. Dessutom hade det funnits en önskan om att beslut som begränsade rättigheterna skulle kräva kvalificerad majoritet, men då det inte fanns någon enighet gällande detta krav blev det inte en del av det slutgiltiga resultatet. Även ett antal absoluta rättigheter skulle förekomma, såsom förbud mot retroaktiva domar och förbud mot inrättande av domstol för ett visst mål eller en redan begången gärning.⁹⁶

4.6.3 Grundlagberedningen: förändring av grundlag

Grundlagberedningen ansåg att kravet på två beslut med ett riksdagsval emellan utgjorde ett tillräckligt skydd mot förhastad lagstiftning och såg inte en anledning att förändra på detta förfarande. Till skillnad från författningsutredningen så var enligt grundlagberedningen möjligheten till folkomröstning om förändring av grundlag problematisk ifall den utfördes i anslutning till riksdagsval och kommunval, då det hade varit för mycket på en gång och frågan säkerligen ändå hade behandlats i riksdagsvalet. Ifall folkomröstningen inte skedde i anslutning till ett riksdagsval kunde valdeltagandet däremot vara lågt och folkomröstningen därmed onödig. Utredningen rekommenderade därför att folkomröstningen endast skulle vara rådgivande, vilket gällde redan i den gamla regeringsformen.⁹⁷ Precis som författningsutredningen ansåg så var grundlagberedningens åsikt att det inte skulle vara lättare att ändra grundlagen under kristider, och att ett kapitel med särskilda regler för när krig rådde var en bättre lösning.⁹⁸

---

⁹⁶ Se *ibid.* s. 106–108.

⁹⁷ Se *ibid.* s. 78–79.

⁹⁸ Se *ibid.* s. 214–215.

4.6.4 Grundlagberedningen: krig och krigsfara

I stort innehåll grundlagberedningens förslag ungefär samma innehåll som författningsutredningens. En nyhet var dock en regel om att riksdagsbeslut eller krigsdelegationens beslut inte fick beslutas på ockuperad mark, för att förhindra inflytande från den ockuperande makten.⁹⁹

4.7 1974 års regeringsform

1974 års regeringsform baserades i stora delar på grundlagberedningens förslag. De delar som redan hade behandlats av den partiella grundlagsreformen utelämnades, men ett kapitel om krig och krigsfara samt den nya rättighetskatalogen var däremot inkluderad. Dessutom stadgade den nya regeringsformen att Sverige skulle vara en demokrati och en rättsstat.¹⁰⁰ Ytterligare utredningar gällande fri- och rättigheter utfördes i samband med den nya regeringsformens införande, till exempel 1973 års fri- och rättighetsutredning och Rättighetskyddsutredningen.¹⁰¹ 1973 års utredning innehöll förslag på utökningar av både de begränsningsbara och de obegränsningsbara rättigheterna samt att domstolarnas lagprövningsrätt, som var kontrollen av de grundläggande rättigheterna, skulle vara en del av grundlagen. Delen gällande lagprövningsrätten blev dock inte genomfört vid denna tid. Däremot var det även en del av 1978 års förslag, och blev verklighet 1980. I detta förslag ingick det att rättighetsbegränsande lagstiftning kunde förklaras vilande i tolv månader ifall minst 10 ledamöter krävde det och att ifall fem sjättedelar av riksdagen vid en omröstning stöttade förslaget kunde det antas omedelbart. Detta gällde dock enligt kapitlet om krig och krigsfara inte under krigstid. Andra förändringar var att lagrådsgranskning var något som borde ske och att skyddet för vissa rättigheter stärktes. Dessutom infördes möjligheten för en folkomröstning vid förslag om rättighetsbegränsande grundlagsändringar.¹⁰²

---

⁹⁹ Se *ibid.* s. 214–215.

¹⁰⁰ Se Eka m.fl. (2012) s. 3; prop. 1973:90 s. 7; s. 28.

¹⁰¹ Se SOU 1975:75 och SOU 1978:34.

¹⁰² Se Eka m.fl. (2012) s. 3–4; prop. 1978/79:195 s. 1–2.

4.8 Ytterligare reformer under 1980-1990-talet

Under 1980-talet och 1990-talet tillsattes flera kommittéer för att utreda grundlagsfrågor. Grundlagskommittén var en av dessa, vars betänkande på grund av oenighet inte ledde till någon förändring. En annan kommitté var folkstyrelsekommittén, vars förslag bland annat ledde till att de tidigare av grundlagberedningen förslagna reglerna om ockuperad mark blev verklighet.¹⁰³

1992 tillsattes fri- och rättighetskommittén, som skulle utreda grundlagsskyddet för fri- och rättigheterna. Dess utredning berörde utöver specifika fri- och rättigheter huruvida det borde krävas kvalificerad majoritet för rättighetsbegränsande lagstiftning, lagprövningsrätten samt inkorporeringen av EKMR i svensk rätt.¹⁰⁴ Enligt utredningen så hade ett generellt införande av ett krav på kvalificerad majoritet vållat lagtekniska problem eftersom det var svårt att avgöra vilka fall som skulle kräva det. Därför övervägdes ett krav på kvalificerad majoritet endast i fall där inskränkningarna var omfattande. Även där ansåg utredningen att det fanns problem gällande avgränsningen. Ett krav på kvalificerad majoritet skulle därmed riskera att lamslå lagstiftningsmakten, vilket hade varit ett avsteg från majoritetsprincipen. På grund av dessa skäl övergavs tankarna om ett krav på kvalificerad majoritet.¹⁰⁵

Gällande lagprövningsrätten diskuterades möjligheten att införa en författningsdomstol, men utredningens slutsats var negativ. Det hade varit svårt att sysselsätta den, det hade orsakat avsevärd fördröjning i domstolarnas handläggning av mål och dessutom hade det inneburit att politisk makt hade förts över till ett icke-politiskt organ. En annan anledning var att en författningsdomstol ansågs vara ett främmande inslag i det svenska rättssystemet.¹⁰⁶

---

¹⁰³ Se Eka m.fl. (2012) s. 4–5.

¹⁰⁴ Se SOU 1993:40A s. 13–14.

¹⁰⁵ Se ibid. s. 21.

¹⁰⁶ Se ibid. s. 21–22.

Gällande inkorporeringen av EKMR i svensk rätt så föreslogs den göras genom att EKMR gjordes till vanlig lag, men att det även skulle finnas en regel i regeringsformens rättighetskatalog som sade att lagstiftning inte fick stiftas i strid med den. EKMR sågs vara speciell jämfört med andra rättighetskonventioner då den kunde göras materiellt gällande i domstol, och EES-samarbetet var en anledning till att en inkorporering av konventionen var önskvärd. Utredningens förslag blev till verklighet 1995.¹⁰⁷

I samband med att Sverige inträdde i EG genomfördes ett antal förändringar. Till exempel bildades möjligheten att överlåta viss beslutanderätt till EG, med kravet att rättighetsskyddet inom EG var på samma nivå som det i regeringsformen och EKMR.¹⁰⁸

4.9 Upphävandet av förbudet mot politiska uniformer

I fallet RH 1997:47 behandlades frågan om förbudet mot politiska uniformers tillämplighet. Den tilltalade hade burit en armbindel vilken tillkännagav hans politiska åsikter som nationalsocialistiska, och gjorde gällande att det var tveksamt huruvida uniformsförbudet gick att tillämpa eftersom det stred mot yttrandefriheten.

Hovrätten resonerade på följande vis: sedan lagens tillkomst hade det skett en förstärkning av skyddet för de grundläggande fri- och rättigheterna. Dessutom hade användandet av politisk klädsel under valtider även använts av de väl etablerade riksdagspartierna. I det dåvarande 2 kap RF, som innehöll rättighetskatalogen, gavs förutsättningarna för begränsningar av yttrandefriheten. Enligt 2 kap 13§ RF kunde yttrandefriheten begränsas av hänsyn till allmän ordning och säkerhet, men enligt 2 kap 12§ RF fick begränsningar av yttrandefriheten inte göras enbart på grund av politisk, religiös eller annan sådan åskådning. Enligt domstolen var det därmed inte

---

¹⁰⁷ Se *ibid.* s. 24–26.

¹⁰⁸ Se Eka m.fl. (2012) s. 5.

möjligt att inskränka yttrandefriheten på grund av att åsikten var odemokratisk. Lagen innehöll ett ovillkorligt och oinskränkt förbud mot politisk klädsel, och det gick inte att tillämpa lagen utan att samtidigt utföra en otillåten inskränkning av en grundlagsstadgad rättighet. Lagen stred därför uppenbarligen mot grundlagen och kunde inte tillämpas.

Med anledning av detta rättsfall utfördes en statlig utredning som föreslog ett avskaffande av lagen om förbud mot politiska uniformer. Möjligheten att ersätta den med en ny lag som inte var grundlagsvidrig utreddes, men slutsatsen var att ett generellt förbud mot politiska uniformer skulle vara grundlagsstridigt oavsett hur det hade utformats. Frågan om förbud mot rasistiska symboler hade utretts några år tidigare, men hade inte lett till någon lagstiftning på området. Gällande kännetecken för rasistiska eller främlingsfientliga åsikter ansågs reglerna om hets mot folkgrupp vara tillräckliga, då reglerna täckte fall baserade på etnicitet. Samma utredning kom till slutsatsen att reglerna om hets mot folkgrupp skulle utvidgas för att även skydda homosexuella.¹⁰⁹

Ett annat ämne som behandlades i utredningen var möjligheten att förbjuda rasistiska organisationer. Några argument för ett förbud var att samhället var tvunget att ta ställning mot sådana åsikter, att det skulle fungera som normerande mot dessa åsikter och att det skulle försvåra dessa organisationers verksamhet. Argumenten mot ett förbud var att det skulle göra det svårare att övervaka deras verksamhet, att det skulle vara ett oönskat ingrepp i yttrandefriheten och att det var svårt att definiera exakt vad som skulle förbjudas. Utredningens slutsats i frågan var att ett förbud mot sådana organisationer hade varit ett tämligen ineffektivt sätt att bekämpa fenomenet då de lätt hade kunnat ombildas, och att den existerande lagstiftningen som förbjöd offentliga uttryck för dessa åsikter var tillräcklig.¹¹⁰

---

¹⁰⁹ Se SOU 2000:88 s. 217–218; s. 19.

¹¹⁰ Se *ibid.* s. 116–118.

4.10 Förändringarna i regeringsformen 2010

Under 2000-talet utfördes ett antal utredningar gällande reform av grundlagen, vars slutsatser samlades i betänkandet En reformerad grundlag (SOU 2008:125). Bland annat skulle språket uppdateras och kapitlen stukas om.

4.10.1.1 Normprövningen

Än en gång lyftes förslaget på en författningsdomstol fram. Även denna gång hade utredningen en negativ inställning till det och föredrog att den dåvarande normprövningen behölls. Uppenbarlighetsrekvisitet när det gällde prövningen av en lags grundlagsenlighet togs däremot bort.¹¹¹

4.10.1.2 Rättighetskatalogen

Formuleringen i rättighetskatalogen förändrades så att det framgick att skyddet för dessa rättigheter inte bara gällde svenska medborgare utan alla som vistades i riket. Dessutom förstärktes skyddet för den personliga integriteten.¹¹²

4.10.1.3 Förändring av grundlag

Det genomfördes endast smärre förändringar gällande reglerna kring förändring av grundlag. De gällde folkomröstning kring vilande grundlagsförslag.¹¹³

4.10.1.4 Krig och krigsfara

Gällande reglerna om krig och krigsfara föreslogs en förändring som skulle möjliggöra användandet av kapitlet när nödsituationer gällde. En anledning var erfarenheterna i samband med tsunamikatastrofen 2004.

Remissinstanserna ansåg att det inte funnits tillräckliga skäl för denna förändring och det blev inte verklighet.¹¹⁴

---

¹¹¹ Se prop. 2009/10:80 s. 141–142; s. 145.

¹¹² Se prop. 2009/10:80 s. 148; s. 171.

¹¹³ Se prop. 2009/10:80 s. 99.

¹¹⁴ Se SOU 2008:125 s. 521; Prop. 2009/10:80 s. 207.

4.11 Gällande rätt

Att Sverige är en demokrati stadgas uttryckligen i Regeringsformen (1974:52), 1 kap 1§ RF. De flesta grundläggande rättigheterna regleras i 2 kap RF, där 1§ stadgar opinionsfriheterna. Tryckfriheten regleras i Tryckfrihetsförordningen. Enligt 1 kap 1§ TF är censur genom förhandsgranskning inte tillåtet. Begränsningar av de grundläggande rättigheterna behandlas i 2 kap. 19–25§§ RF. Enligt 19§ så får lag eller annan föreskrift inte strida mot EKMR. Ett förslag om rättighetsbegränsande lag kan enligt 22§ förklaras vilande.

Opinionsfriheterna får endast begränsas för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle och får inte begränsas i en sådan grad att det utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen, som är en av grunderna för demokratin. Dessutom får begränsningen inte göras enbart på grund av politisk, religiös eller liknande åskådning. Yttrandefriheten får begränsas med hänsyn till rikets säkerhet.

När det gäller mötesfriheten och demonstrationsfriheten får dessa begränsas med hänsyn till ordning, säkerhet och trafik. Föreningsfriheten får endast begränsas ifall verksamheten innehar en militär natur eller innebär förföljelse av en folkgrupp på grund av etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande.

Vad gäller förändring av grundlag krävs det enligt 8 kap 14§ RF två likalydande beslut med ett riksdagsval emellan. Enligt 8 kap 16§ RF kan en folkörmöstning hållas om en grundlagsförändring, men det är endast bindande ifall resultatet är nekande. Att Sverige ska vara en demokrati och en rättsstat stadgas i 1 kap 1§ RF.

Domstolarnas normprövningsrätt regleras i 11 kap 14§ RF och 12 kap 10§ RF. Ifall en föreskrift står i strid med grundlag får den inte tillämpas.

Krig och krigsfara regleras i 15 kap RF. Enligt 15§ så kan regeringen ifall riket är i krig fullgöra riksdagens uppgifter i den mån det är nödvändigt för att skydda riket, men regeringen får inte stifta grundlag. Dessutom stadgar

7§ att rättighetsbegränsande lagstiftning inte ska kunna förklaras vilande enligt 2 kap 22§ RF första stycket.

Numera går förbudet mot olovlig kårverksamhet att finna i Brottsbalken (1962:700), BrB. Enligt 18 kap 4§ BrB är det kriminaliserat att bilda eller delta i en sammanslutning som kan agera som en militär trupp eller polisstyrka. Samma kapitel innehåller andra högmålsbrott såsom uppror och högförräderi.

Hets mot folkgrupp regleras i 16 kap 8§ BrB och inkluderar ras, hudfärg, etnicitet, trosbekännelse, sexuell läggning och könsöverskridande identitet i de grupper som skyddas.

5 Tyskland

Enligt den tyska grundlagen, på tyska kallad Grundgesetz, GG, så är förbundsrepubliken Tyskland en demokrati. Detta förhållande är något som inte kan förändras på laglig väg, då en grundlagsändring som strider mot denna princip ska avvisas. Samma princip gäller även den tyska rättighetskatalogen, vilket omöjliggör ett avskaffande av de rättigheter som räknas upp däri.¹¹⁵ Rättighetskatalogen inkluderar rättigheter såsom mänsklig värdighet, personlig frihet, likhet inför lagen, religionsfrihet, yttrandefrihet, mötesfrihet och föreningsfrihet m.m. Yttrandefriheten kan begränsas genom vanlig lag och mötesfriheten kan begränsas när det gäller möten utomhus. Gällande föreningsfriheten så kan den begränsas beträffande kriminella föreningar eller föreningar som går emot den konstitutionella ordningen. Dessa rättigheter och begränsningar går att finna i GG art. 1–9.

Enligt GG art. 79 (2) så krävs det för att en grundlagsförändring ska ske att den får ett stöd av två tredjedelar av rösterna i både förbundsdagen och förbundsrådet. Den tyska grundlagen innehåller flera regler vars syfte är att bekämpa icke-demokratiska strömningar. Enligt artikel 18 i GG så har den som missbrukat de grundläggande rättigheterna för att aktivt bekämpa demokratin förverkat sin rätt till dessa rättigheter. Artikel 20 (4) GG stadgar att alla tyskar har en rätt att bekämpa de som ämnar att avskaffa demokratin och rättsstaten ifall det inte finns någon annan lösning till hands. Enligt artikel 21 (2) GG så är politiska partier som antingen genom deras ideologiska mål eller genom deras följares handlingar försöker rubba eller avskaffa demokratin är grundlagsvidriga. Även föreningar vars mål eller aktiviteter går emot grundlagen är förbjudna, vilket följer av artikel 9 (2) GG.

---

¹¹⁵ Se GG art. 1, 20 och art. 79 (3).

När det gäller lagprövning så har Tyskland enligt artikel 93 GG en författningsdomstol som ska pröva frågor som gäller grundlagen, vilket inkluderar prövningen av förbud av politiska partier eller föreningar. Reglerna gällande nödsituationer och krig finns i artiklarna 115a-115l GG. I dessa situationer ligger mer makt på den federala nivån, lagar kan stiftas snabbare och vissa rättigheter inskränkas, men de ger ingen ökad möjlighet att förändra grundlagen.

En rad åtgärder för att värna om demokratin går att finna i den tyska strafflagen, Strafgesetzbuch, StGB. Avdelningarna 84-86a hanterar förbjudna politiska partier eller organisationer. Det är brottsligt att försöka återbilda eller fortsätta verksamheten efter att den förbjudits. Dessutom är det inte tillåtet att sprida propaganda å dess vägnar eller att använda sig av dess symboler. Väpnade organisationer förbjuds uttryckligen i avdelning 127. Den tyska motsvarigheten till hets mot folkgrupp går att finna i avdelning 130.

Gällande partiförbudet så har det använts två gånger. 1951 försökte den federala regeringen förbjuda partierna SRP och KPD. SRP, Socialist Reich Party, var ett parti som bildats av forna medlemmar av det nazistiska partiet. I detta fall rådde det ingen tvekan om att partiet stred mot de demokratiska ambitionerna i grundlagen och partiet förbjöds av författningsdomstolen. KPD var ett kommunistiskt parti och även det förbjöds. Det dröjde dock till 1956 eftersom författningsdomstolen var något osäker gällande detta parti. Det centrala i bedömningen var huruvida partiet accepterade den demokratiska ordningen eller ej, oavsett om de hade en reell chans att uppnå sitt mål.¹¹⁶ Sedan dess har flera fall gällande partiförbud tagits upp i författningsdomstolen men inga har nått framgång eftersom det reella hotet numera ses som relevant.¹¹⁷

---

¹¹⁶ Se Low (2018) s. 139–142.

¹¹⁷ Se *ibid.* s. 142.

6 Analys och slutsatser

6.1 Är eller har Sverige varit en militant demokrati?

Det som kännetecknar en militant demokrati är att den inte räds för att försvara sig själv mot hot. De åtgärder som används för att bekämpa dessa hot innebär ofta begränsningar av rättigheter. Uniformsförbudet och lagen om olovlig kårverksamhet, som stiftades under 1930-talet, utgör praktexempel på sådana åtgärder. Lagarna var begränsningar av yttrandefriheten respektive föreningsfriheten och motiverades med argument om allmän ordning samt statsmaktens legitimitet.¹¹⁸

I och med att andra världskriget påbörjades begränsades yttrandefriheten ytterligare. Att begränsa rättigheter i högre grad under tider av krig eller kris är även det ett kännetecken för en militant demokrati.

Yttrandefrihetsbegränsningarna riktades både mot propaganda från det fascistiska Nazityskland och mot det inhemska motståndet mot fascismen. Både att bekämpa propaganda från främmande makt och att försöka hålla sig på god fot med den är åtgärder som en militant demokrati kan tänkas använda sig av.¹¹⁹

Den viktigaste åtgärden för en militant demokrati är förbud av politiska partier som hotar demokratin. Under krigsåren fanns denna möjlighet men utnyttjades inte på grund av bristande politisk enighet. Trots att lagen inte användes så vill jag påstå att Sverige under denna tid kunde kallas för en militant demokrati. Rättighetsskyddet var svagt, landet var omringat av länder i krig och det förekom åtskilliga rättighetsbegränsande åtgärder vars syfte var att skydda demokratin. Efter kriget tillkom lagstiftning gällande

---

¹¹⁸ Se kap. 4.1 och kap. 3.

¹¹⁹ Se kap. 4.2 och kap. 3.

hets mot folkgrupp som även den är utmärkande för en militant demokrati.¹²⁰

I och med att utredningarna gällande en ny grundlag och därmed ett förstärkt rättighetsskydd påbörjades så inleddes en utveckling i motsatt riktning. Dessutom drog författningsutredningen slutsatsen att ett partiförbud inte var aktuellt dels eftersom det var principiellt problematiskt och dels eftersom den ansåg att de åtgärder som fanns var tillräckliga. Ju starkare rättighetsskyddet är, desto mer begränsat blir den militanta demokratins handlingsutrymme. Förvisso tillåter rättighetskatalogen vissa begränsningar av rättigheterna, men det var ändå införlivandet av en grundlagsstadgad rättighetskatalog och ett grundlagsstadgande om domstolarnas lagprövningsrätt som var anledningen till att uniformsförbudet avskaffades.¹²¹ Utvecklingen mot mer omfattande rättigheter är en tendens som är gemensam för stora delar av den västerländska världen, t.ex. genom EKMR.

Den svenska rättighetskatalogen i sin nuvarande form försvårar i hög grad ett förbud av politiska partier i och med att föreningsfriheten inte får begränsas endast på grund av politiska åsikter. Ett litet fönster har dock öppnats eftersom föreningsfriheten får begränsas ifall verksamheten har en militär karaktär eller utgör en förföljelse av människor baserat på etnicitet eller hudfärg.¹²² Det går alltså inte att inskränka den baserat på ideologi men det går att inskränka den baserat på vissa handlingar. Det faktum att handlingarna är begränsade till rasistiska eller militära handlingar är dock problematiskt, eftersom det kan finnas hot mot demokratin även från andra håll. På grund av det rättighetsskydd som finns idag skulle jag vilja kalla Sverige för en tolerant demokrati trots de rättighetsbegränsningar och åtgärder som finns. Det är dock tveksamt om det är ett så pass

---

¹²⁰ Se kap. 4.1–4.3 och kap. 3.

¹²¹ Se kap. 4.7–4.9.

¹²² Se kap. 4.11.

fundamentalistiskt rättighetsskydd att det utgör en trojansk häst, då vissa begränsningar såsom kriminaliserande av hets mot folkgrupp finns.

6.2 Går det att avskaffa demokratin eller de grundläggande rättigheterna?

I Sverige saknas det regler som gör det omöjligt att förändra statsskicket eller avskaffa rättighetskatalogen. Enligt nuvarande regler så ska Sverige vara en demokrati där grundläggande rättigheter respekteras, men dessa regler har karaktären av vanlig grundlag som går att förändra.¹²³

För att grundlagen ska kunna förändras krävs det två likalydande beslut med enkel majoritet med ett riksdagsval emellan. Dessutom kan ett beslut om en rättighetsbegränsande grundlagsförändring bli föremål för en folkomröstning. Dessa regler innebär att ett förslag av stor vikt når allmänheten så länge som dessa förslag är offentliga och en fungerande massmedia existerar i landet. För att ett parti eller en koalition skulle kunna avskaffa demokratin eller de grundläggande rättigheterna skulle det behöva ha egen majoritet två val i rad. Dessutom skulle folket ha en möjlighet att stoppa förslaget ifall det berör rättigheterna.

Ifall landet skulle befinna sig i krig skulle det ge regeringen ökad befogenhet att begränsa rättigheter genom vanlig lag, men en sådan situation innebär inte någon förändring gällande vad som krävs för att förändra grundlag. Teoretiskt sett hade demokratin kunnat avskaffas relativt fort då det endast krävs ett val mellan besluten, men det hade varit väldigt svårt att undvika en omfattande offentlig debatt vid riksdagsvalet. Trots det anser jag att det är en svaghet att det över huvud taget är möjligt att förändra denna del av grundlagen. I skrivande stund kan ett parti med egen majoritet kännas långt bort, men det politiska läget kan förändras ganska fort.¹²⁴

---

¹²³ Se ibid.

¹²⁴ Se ibid.

6.3 Vilken slags demokrati är Sverige?

Som jag anført tidigare skulle jag vilja påstå att den svenska demokratin i nuvarande form utgör en tämligen tolerant demokrati. Enligt Pedahzur skulle den kallas för en immuniserande demokrati eftersom den i hög utsträckning följer grundlagen. I och med att det inte finns någon orubblig del i den svenska grundlagen så kan Sverige enligt Fox och Nolte klassificeras som en tolerant procedurell demokrati. När det gäller Bournes klassificering skulle jag placera Sverige uppe till vänster på figuren, där det är vågmarkerat, i och med att vissa verksamheter skulle kunna leda till ingrepp i föreningsfriheten men det uttryckligen är förbjudet att göra det baserat på ideologi.¹²⁵

6.4 Vad finns det för likheter och skillnader jämfört med Tyskland?

I båda länder finns det stadganden i grundlagen om att landet ska vara en demokrati och att de grundläggande rättigheterna ska respekteras. Till skillnad från Sverige så innehåller Tysklands grundlag även ett förbud mot avskaffandet av dessa regler, då ett sådant förslag ska avvisas. En annan skillnad är att den tyska rättighetskatalogen innehåller en regel som stadgar att den som missbrukar sina grundläggande rättigheter i ett försök att motverka demokratin har förverkat dem. Dessutom ger den tyska grundlagen varje tysk rättigheten att bekämpa antidemokratiska strömningar ifall det inte finns något bättre medel att tillgå. Något liknande går inte att finna i den svenska grundlagen. Rättighetsskyddet för den som motverkar demokratin är därmed starkare i Sverige. I Tyskland är lagprövningen gällande grundlag något som hanteras av en särskild författningsdomstol till skillnad från i Sverige där alla domstolar kan göra en sådan prövning. Det är möjligt att en specialisering av domstolen innebär att den är bättre utrustad för att hantera utmanande konstitutionella frågor.¹²⁶

---

¹²⁵ Se kap. 3.1 och figur 2 bilaga A.

¹²⁶ Se kap. 4.11 och kap. 5.

När det gäller förändring av grundlag så krävs det i Sverige två beslut med enkel majoritet med ett riksdagsval emellan. I Tyskland krävs det istället ett beslut med kvalificerad majoritet i både förbundsdagen och förbundsrådet. Kravet på den politiska enigheten är alltså större i Tyskland, men beslut kan däremot fattas utan att de hamnar på dagordningen vid ett val.¹²⁷ Båda länder har en större möjlighet att begränsa rättigheter vid krigssituationer. I Tyskland är det dock även möjligt vid en annan nödsituation än krig.¹²⁸

Vad gäller regler kring hets mot folkgrupp och beväpnade grupper är lagstiftningen rätt så lik i båda länderna. Däremot är möjligheten att förbjuda politiska partier och deras symboler mycket vidare i Tyskland, då det är möjligt att förbjuda partier både baserat på deras ideologi och deras verksamhet. I Sverige är denna möjlighet kraftigt begränsad eftersom det är uttryckligen förbjudet att inskränka föreningsrätten baserat på ideologi och undantagen gällande verksamhet är få.¹²⁹

I helhet kan Tyskland beskrivas som en mycket mer militant demokrati än vad Sverige är. Rättighetsskyddet kan inskränkas i högre grad till förmån för åtgärder som är riktade mot subversiva grupper i samhället. Dessutom är den tyska demokratin enligt grundlagen orubblig, medans den svenska teoretiskt sett skulle kunna avskaffas på en väldigt kort tid.

---

¹²⁷ Se *ibid.*

¹²⁸ Se *ibid.*

¹²⁹ Se *ibid.*

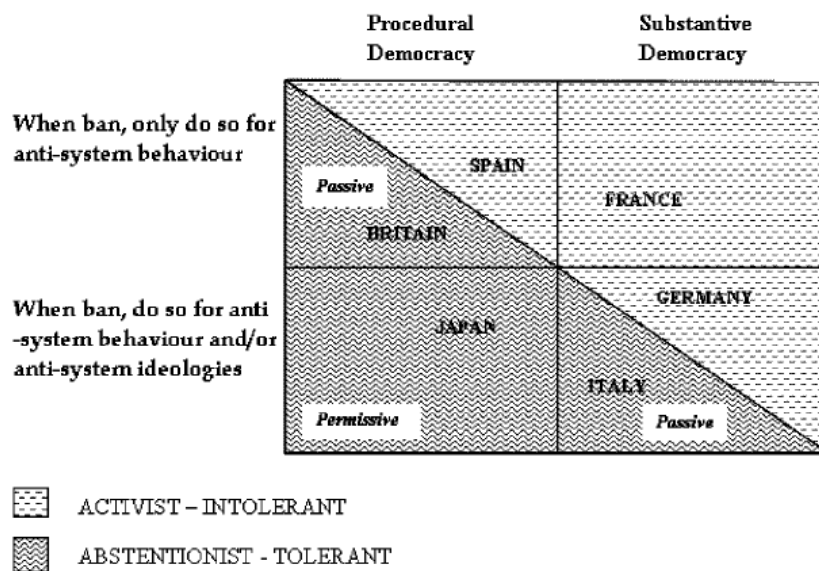
Bilaga A

Figure 1: Fox and Nolte Model of "Tolerant" and "Intolerant Democracies"

	<i>Procedural democracy</i>	<i>Substantive democracy</i>
<i>Passive-tolerant</i>	Tolerant procedural democracy <i>Britain, Botswana, Japan</i>	Tolerant substantive democracy <i>France, Canada, India</i>
<i>Active-militant</i>	Militant procedural democracy <i>United States (1940s, 1950s)</i>	Militant substantive democracy <i>Germany, Israel, Costa Rica</i>

130

Figure 2: Tolerant and Intolerant Democracies: A New Typology

131

¹³⁰ Se Bourne s. 199.

¹³¹ Se Bourne s. 208.

Käll- och litteraturförteckning

KÄLLOR:

Tryckta källor

Offentligt tryck

Sverige

Utredningsbetänkanden

SOU 1935:8 Åtgärder mot statsfientlig verksamhet.

SOU 1941:20 Betänkande med förslag till ändrad lydelse av § 16
regeringsformen.

SOU 1946:86 Den tyska propagandan i Sverige under krigsåren 1939–145.

SOU 1947:60 Förslag till tryckfrihetsförordning.

SOU 1963:17 Författningsutredningen: VI Sveriges statsskick del 2. Motiv.
Förslag till regeringsform.

SOU 1972:15 Ny regeringsform Ny riksdagsordning.

SOU 1975:75 Medborgerliga fri- och rättigheter.

SOU 1978:34 Förstärkt skydd för fri- och rättigheter.

SOU 1993:40A Fri- och rättighetsfrågor del A.

SOU 2000:88 Organiserad brottslighet, hets mot folkgrupp, hets mot
homosexuella, m.m.

SOU 2008:125 En reformerad grundlag.

SOU 2017:67 Våldsbejakande extremism.

Propositioner och riksdagsskrivelser

Prop. 1933:255 med förslag till lag om förbud mot politiska uniformer.

Prop. 1934:264 med förslag till lag om förbud mot vissa sammanslutningar.

Prop. 1940:260 med förslag till lag om förbud mot vissa sammanslutningars
verksamhet.

Prop. 1948:80 med förslag till lag om ändring i strafflagen m.m.

Prop. 1964:140 med förslag till vissa grundlagsändringar.

Prop. 1973:90 med förslag till ny regeringsform och ny riksdagsordning m.
m.

Prop. 1978/79:195 om förstärkt skydd för fri- och rättigheter m.m.

Prop. 2009/10:80 En reformerad grundlag.

Litteratur:

Arendt, Hannah (2018) *Totalitarismens ursprung*. Bokförlaget Daidalos.

Belavusau, Uladzislau (2014), "Hate Speech and Constitutional Democracy in Eastern Europe: Transitional and Militant (Czech Republic, Hungary and Poland)", *Isr. L. Rev.* s. 27–61

Bourne, Angela K. (2012), "The Proscription of Political Parties and Militant Democracy", *7 J. Comp. L.* s. 196–213.

Brzezinski, Zbigniew K. & Friedrich, Carl J. (1965) *Totalitarian Dictatorship and Autocracy*. Harvard University Press.

Cavanaugh, Kathleen; Hughes, Edel (2016), "Rethinking What Is Necessary in a Democratic Society: Militant Democracy and the Turkish State", *Hum. Rts. Q.* s. 623–654.

Dubber, Markus D., "Legal History as Legal Scholarship: Doctrinalism, Interdisciplinarity, and Critical Analysis of Law", i: Dubber, Markus D., Tomlins, Cristopher (red): *The Oxford Handbook of Legal History* 2018, s. 99–118. Oxford University Press.

Eka, Anders & Hirschfeldt. Johan & Jermsten, Johan & Svahn Starrsjö, Kristina (2012) *Regeringsformen*. Karnov Group.

Funcke, Nils (1996) *Tryckfriheten under tryck*. Carlssons bokförlag.

Gräns, Minna (2015), "Användningen av andra vetenskaper", i: Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red): *Juridisk Metodlära*, s. 421–434.

Studentlitteratur.

Kleinman, Jan (2015), "Rättsdogmatisk metod", i: Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red): *Juridisk metodlära*, s. 21–45. Studentlitteratur.

Macklem, Patrick (2006), "Militant Democracy, Legal Pluralism, and the Paradox of Self-Determination", *Int'l J. Const. L.* s. 488–516.

Loewenstein, Karl (1937a) "Militant Democracy and Fundamental Rights, I" *The American Political Science Review*, s. 417–432.

Loewenstein, Karl (1937b) "Militant Democracy and Fundamental Rights, II" *The American Political Science Review*, s. 638–658.

Low, Benjamin (2018), The Centre Cannot Hold: Reflections on Militant Democracy in Germany, *C.L. Rev.* s. 136–158.

Romberg, Carl (1934) ”Lagstiftningsfrågor vid 1934 års riksdag” *SvJT* s. 595–603.

Varguina, Filippo (2015), ”Den komparativa metoden”, i: Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red): *Juridisk Metodlära*, s. 141–173. Studentlitteratur.

Elektroniska källor:

Per T Ohlsson: ”Medan klockan klämtar”, *Sydsvenskan*,
<https://www.sydsvenskan.se/2018-04-15/medan-klockan-klamtar>, besökt
2018-09-05

Riksarkivet: Regeringsformen <https://riksarkivet.se/regeringsformen>, besökt
2018-12-13

Utländska författningar:

Tyskland:

Grundgesetz, den tyska grundlagen. https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/, besökt 2019-01-18

Strafgesetzbuch, den tyska brottsbalken. https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/index.html, besökt 2019-01-18

Rättsfallsförteckning

Europadomstolen:

Refah Partisi (the Welfare Party) and Others v. Turkey [GC] - 41340/98,
41342/98, 41343/98 et al. 13 februari 2003.

Svenska domstolar:

Hovrätten för västra Sverige, RH 1997:47.